

دوره ادبیات داستانی

دفتر ششم

داستانها و افسانه‌های تاریخی و مذهبی
برای کودکان و نوجوانان

ادبیات اندیشه محمد رضا سرشار

www.ketaboo.ir

درباره ادبیات داستانی

دفتر ششم

داستانها و افسانه‌های تاریخی و مذهبی
برای کودکان و نوجوانان

محمد رضا سرشار

ناشر: انتشارات کانون اندیشه جوان

طراح جلد: سعید ملک

چاپ اول: ۱۳۹۲ شماره گان: ۲۵۰۰ نسخه

قیمت: ۵۰۰۰ تومان

جیب و صحافی: مجاب

کانون اندیشه جوان

سرشناسه: سرشار، محمد رضا، ۱۳۳۱ -

عنوان و نام پدیدآور: درباره ادبیات داستانی / محمد رضا سرشار.

مشخصات نشر: تهران: کانون اندیشه جوان، ۱۳۹۲.

مشخصات ظاهری: ۱۲۶ ص.، ۱۶۰ تصویر

شابک دوره: 978-600-159-059-7 ج. 6-126-159-600-978

وضعیت فهرست نویسی: فیا یادداشت: کتابنامه. یادداشت: نمایه.

مدرجات: دفتر سوم، نقد ادبی: کارکردها، آفات.

موضوع: داستان‌های مذهبی — تاریخ و نقد. موضوع: داستان‌های تاریخی — تاریخ و نقد.

موضوع: داستان‌های کودکان — تاریخ و نقد. موضوع: داستان‌های فارسی — تاریخ و نقد.

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۲ ۹/۱۹۴۲ BP

رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۶۸-۹

شماره کتابشناسی ملی: ۳۱۵۶۵۲۳

تهران: تقاطع بزرگراه شهید مدرس و خیابان شهید بهشتی، پلاک ۵۶

تلفن: ۸۸۵۰۳۳۴۱ - ۸۸۵۰۵۴۰۲

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

۹	پیشگفتار
۱۳	مقدمه
۱۴	پیشینه
۲۳	داستان تاریخی دینی
۲۴	تفاوت‌های تاریخ و داستان تاریخی
۳۶	داستان تاریخی مذهبی، و واقعیت‌گرایی
۳۹	انواع داستان‌های تاریخی مذهبی
۴۰	۱. داستان‌های تاریخی عمومی
۴۰	الف) داستان‌های تاریخی مستند
۴۰	ب) داستان‌های تخیلی تاریخی مذهبی
۴۱	۲. داستان‌های تاریخی مذهبی
۴۱	الف) داستان‌های زندگی پیامبران الهی
۴۲	ب) داستان‌های زندگی پیامبر اسلام ﷺ
۴۳	ج) داستان‌های مربوط به زندگی امامان و اهل بیت علیهم السلام
۴۴	د) داستان‌های زندگی صحابه
۵	ه) داستان‌های زندگی شهیدان و جانبازان بزرگ اسلام و تشیع
۴۴	

و) داستانهای زندگی دانشمندان و دیگر شخصیت‌های

برجسته اسلامی..... ۴۵

۳. داستانهای تاریخی نما..... ۴۶

۴. اساطیر و افسانه‌های تاریخی مذهبی..... ۴۶

۵. داستانهای علمی و عملی - تخیلی دینی..... ۴۸

۶. داستانهای تصویری (فتو رمان‌های) مذهبی..... ۵۰

فواید داستانهای تاریخی مذهبی برای کودکان و نوجوانان..... ۵۳

ملاحظات در مورد داستانهای تاریخی مذهبی..... ۶۱

الف) منابع..... ۶۱

ب) مخاطبان..... ۷۱

ج) امتیازی که می‌تواند به ضعف و مشکل تبدیل شود..... ۷۴

د) بی‌طرف‌نمایی نویسنده..... ۸۲

د) شور مذهبی..... ۹۲

و) زبان و بیان مناسب و درخور مخاطبان..... ۹۷

دشواری درک روح تاریخی انسان عهد گذشته و ابعاد

معنوی پیامبران و امامان علیهم‌السلام..... ۱۰۰

نمونه‌هایی از داستانهای تاریخی مذهبی مناسب کودکان و

نوجوانان..... ۱۰۳

الف) کودکان..... ۱۰۳

ب) نوجوانان ۱۰۶

کتابنامه ۱۰۹

نامنامه اشخاص ۱۱۱

نام کتب، داستانها، مقاله‌ها و نشریه‌ها ۱۱۹

بینش‌ها و اندیشه‌ها، نگاه‌ها و درک‌ها، آنگاه مسیری متعالی خواهند داشت که از سرچشمه‌های زلال، سالم و مطمئنی برخوردار گردند. بسترسازی برای ورود به این مسیر متعالی و پاسخگویی به نیازهای فکری و فرهنگی در جامعه جوان ایران اسلامی در گرو شناخت واقعیت‌های جامعه و نیز درک آموزه‌های دین مبین اسلام به عنوان اساسی‌ترین مؤلفه فرهنگ ایرانی است. توجه به همین حقایق راهبردی، زمینه شکل‌گیری «مرکز پژوهش‌های جوان» را ایجاد نموده است. اهداف این مجموعه تولید آثار مکتوب مطلوب و مورد نیاز مخاطبان جوان، تأمین پشتوانه تخصصی فعالیت‌های فکری و فرهنگی و نیز توسعه ظرفیت‌های موجود برای شناسایی پژوهشگران و فرهیختگان فعال در عرصه مسائل جوانان و عرضه آثار آنان است. فعالیت‌های علمی این مرکز که وابسته به «پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی» است، در قالب گروه‌های علمی «بینش و اندیشه اسلامی»، «مطالعات فرهنگی و اجتماعی»،

«نظام‌ها و مطالعات انقلاب اسلامی»، «اخلاق و تربیت»، «سنت‌های حوزوی»، «ادب و هنر» و دفتر «ادبیات دینی» انجام می‌پذیرد.

گروه «ادب و هنر» مرکز پژوهش‌های جوان ضمن پای‌بندی به ارزش‌های والای دین مبین اسلام و هم‌سوئی با گفتمان انقلاب اسلامی، پاسخ‌گویی به نیازهای فکری و معرفتی جوان امروز را در زمینه‌های ادبی و هنری، رسالت خویش دانسته و در این مسیر گام می‌نهد.

صفحات پیش روی، با قلم فاخر نویسنده نام‌آشنای کشورمان جناب آقای محمدرضا سرشار، شما را به تفرجی ادیبانه می‌برند که در رهگذر آن نظاره‌گر داستانها و افسانه‌های تاریخی مذهبی برای کودکان و نوجوانان خواهید بود.

این اثر، دفتر ششم از سلسله کتاب‌های ارزشمند «درباره ادبیات داستانی» به قلم این مؤلف است. پیش از این پنج جلد از این مجموعه به نام‌های «نقد ادبی؛ کارکردها، آفات»، «انواع نقد ادبی» و «پیشینه، نقش و اهمیت داستان در زندگی انسان» و «مبانی ادبیات کودکان و نوجوانان» و «سلول بنیادین داستان» منتشر شده است. «درباره ادبیات داستانی» مجموعه‌ای بالغ بر بیست جلد است که به تفکیک، به مهم‌ترین و مسأله‌ترین مسائل و عناصر مربوط به سه شاخه «ادبیات داستانی»، «ادبیات کودکان و نوجوانان» و «نقد ادبی» می‌پردازد.

این آثار، در عین کوچکی، با مد نظر قرار دادن همه جنبه‌های مهم و مورد لزوم مباحث مطروحه، بر آن است که علم و جامعیت موضوع را حفظ کند. در نتیجه فرهیختگان عرصه‌های مورد اشاره - اعم از مدرسان، منتقدان ادبی و نویسندگان - نیز می‌توانند مخاطبان آن باشند. همچنین بیان ساده و روان و همه‌فهم مسائل، این مجموعه را قابل استفاده علاقه‌مندان به ادبیات، ادب‌جویان و دانشجویان رشته ادبیات می‌سازد. بی‌پیرایگی مطالب، پرداختن به حقایق موضوع مورد بحث و خودداری از ورود به بحث‌های حاشیه‌ای، همچنین تفکیک مطالب در قالب کتاب‌های جداگانه، سبب کوچکی و کم‌حجمی مجلدهای این مجموعه شده است، که این امر به نوبه خود می‌تواند مطلوب خوانندگان باشد که فرصت، حوصله یا امکان مالی کمتری برای مطالعه یا خرید آثار حجیم و سنگین دارند؛ و در ضمن، برای این افراد آزادی انتخاب بیشتری فراهم آورد. تفاوت دیگر این مجموعه با مجموعه‌های به ظاهر مشابه، در غیر انفعالی بودن، و داشتن جنبه تحلیلی و انتقادی نسبت به مقوله‌های مطروحه، و طرح جنبه‌های مختلف (مثبت و منفی) مسئله - در کنار هم - است.

امید که این کتاب‌های کوچک بتوانند به سهم خود، نقشی

مؤثر در شکل‌گیری و پیشبرد ادبیات متعهد پیشرو بومی در

داستانها و افسانه‌های تاریخی مذهبی...

کشور ما ایفاد کنند. این گروه، آمادگی خود را جهت دریافت
پیشنهادهای شما خواننده گرامی اعلام می‌دارد.

گروه ادب و هنر

مرکز پژوهش‌های جوان

www.ketab.ir

اگر ادبیات دینی کودکان و نوجوانان را مجموعه تلاشهای هنرمندانه‌ای بدانیم که در قالب کلام، با شیوه و زبانی مناسب و در خور فهم، هدف هدایت کودکان و نوجوانان را به سوی رشد - به مفهوم قرآنی آن - مدنظر دارد، با یک نگاه کلی، می‌توان این ادبیات را به دو دسته داستان و غیر داستان تقسیم کرد. آنگاه داستانها نیز قابل تفکیک به چند دسته جزئی‌اند؛ که از جمله آنها، داستانها و افسانه‌های تاریخی دینی هستند.

بحث تفصیلی درباره همه انواع داستانهای دینی و خصایص آنها، مجال بسیار می‌طلبد. اما عباتاً به این نکته باید اشاره کرد، که داستان دینی، به طور عام، لزوماً داستان و افسانه مربوط به تاریخ اسلام نیست. بلکه اعم از آن است. به این معنی که، داستانها و افسانه‌های تاریخی مذهبی، گونه‌ای از داستانهای دینی هستند، اما همه آن را تشکیل نمی‌دهند. به عبارت دیگر، هر داستانی که بُن اندیشه و هسته مرکزی محتوای فکری و ارزشی آن را یک آرمان و پیام الهی و مذهبی^{۱۳} تشکیل دهد، یا حاوی نگرشی توحیدی و خدایی به هستی و

زندگی باشد، داستان دینی است؛ چه داستان روز باشد چه تاریخی؛ چه واقعیت‌گرا باشد چه تخیلی صرف، یا فراواقعیت‌گرا و رمزی و تمثیلی و ...

با این همه، برای پرهیز از بحث‌های کلی اغلب غیرکاربردی، در این نوشته، عمدتاً به بحث درباره داستانهای تاریخی دینی ویژه کودکان و نوجوانان می‌پردازیم؛ و به افسانه تاریخی دینی، تنها در حد ضرورت اشاره خواهیم کرد. ضمن آنکه باید گفت: خصایص فنی و تاریخی داستانهای تاریخی دینی، چه برای کودکان و نوجوانان نوشته شده باشند و چه برای بزرگسالان، در اکثر موارد، مشترک و مشابه است.

پیشینه

داستانهای تاریخی مذهبی، از جمله نخستین و پرطرفدارترین داستانهای مورد علاقه عموم مردم متعلق به همه طبقات و قشرها، از جمله کودکان و نوجوانان بوده؛ و این علاقه و اقبال، در طول تاریخ، پیوسته تداوم یافته است.

شاید بتوان گفت: اولین نوع این داستانها، اساطیر شبه‌مذهبی، درباره خدایان و فرشتگان و نیروهای خیر و شر و ستیز و رقابت میان ایشان و آسمان و زمین بوده است؛ که با تفاوتی، انواعی از آنها را می‌توان در فرهنگ و ادبیات کلیه ملل دارای تمدنهای کهن و باستانی سراغ کرد.

این اساطیر، در واقع، اغلب، چیزی جز پاسخهایی تخیلی و رمزآلود به پرسشهای فلسفی هستی‌شناسانه و وجودشناسانه انسان، درباره منشأ پیدایش هستی، جهان، انسان، پدیده‌های طبیعی پیرامون او، هدف از آفرینش و مسائلی از این قبیل، نبود.

در میان آنها و مللی که دارای پیامبر و کتاب آسمانی بودند، روایات و قصص واقعی و مستند مربوط به این مسائل و پرسشها، نیز خصوصیات آفریدگار جهان، پیامبران و امم پیشین، نقش اسطوره‌های مذکور را بازی می‌کرد.

این روایتها و قصص، در طول تاریخ، با اهمیتی ویژه، به وسیله روحانیان، حکیمان، مربیان و پدران و مادران، سینه به سینه و از طریق نقل شفاهی، از نسل به نسل دیگر منتقل می‌شد؛ و ضمن پاسخگویی به پرسشهای فلسفی، اعتقادی و علمی آنان، به شکل جذاب و غیرمستقیم، به تربیت معنوی و اخلاقی شخصی و اجتماعی ایشان می‌پرداخت. و به صورت عملی، شیوه درست زندگی خصوصی، خانوادگی، اجتماعی، زناشویی، کسب و کار، ارتباط با والدین و خواهران و برادران، همسر، دوستان، همسایگان، همکاران، حکومت و مانند آنها را، به مردم می‌آموخت.

در جوامع نظام‌مند و به‌سامان از نظر تشکیلات حکومتی و اجتماعی، بخش مهمی از این وظیفه، بر عهده متولیان امور دین، خاصه مدارس علوم دینی، کنیسه‌ها، کلیساها و مساجد

بود.

با پیدایش صنعت چاپ در نیمه اول قرن پانزده میلادی در اروپا، از جمله نخستین کتابهایی که با این دستگاه چاپ شد، کتاب مقدس - در سال ۱۴۵۴ - بود.

متولیان امور کلیسا، که در طول تاریخ، پیوسته اهتمام بسیاری در تبلیغ آیین مسیحیت و نشر معارف آن - در همان شکل از نظر ما تحریف شده‌اش - داشتند، در قرن هفدهم میلادی، به چاپ و نشر کتابی حاوی مجموعه‌ای از تعلیمات مذهبی و اخلاقی ویژه نوجوانان اقدام کردند. این تلاش، در قرن هجده، بیشتر بر درسا و محتواهای اخلاقی متمرکز شد. (از جمله این آثار، می‌توان به کتابهای نیوبری اشاره کرد؛ که تأکید عمده‌اش بر بیان اطفال و محبت‌های خداوند نسبت به بندگانش بود.) در قرن نوزدهم، این روند، به شکلی غیرمستقیم‌تر، تداوم یافت. به این صورت که، در این کتابها، مباحث مربوط به خداشناسی، به صورت پرسش و پاسخ میان کودک با پدر و مادرش مطرح می‌شد.

اقتباسهای ساده از داستانهای تورات و انجیل، همراه با تصاویر زیبای رنگی، برای کودکان و نوجوانان، از قرن بیستم میلادی باب شد و رواج یافت. ضمن آنکه خود انجیل، به عنوان یک منبع ادبی خاص، جزء برنامه‌های درسی مدارس قرار گرفت.

در کشورهای اسلامی و از جمله ایران، قصه‌های قرآن کریم، داستان زندگی پیامبران، رسول اکرم ﷺ و - در میان ملل شیعه - سرگذشت ائمه علیهم السلام و یاران ایشان، و حکیمان و عارفان بزرگ، از دیرباز، یکی از مهم‌ترین، دلکش‌ترین و پرطرفدارترین داستانها برای عموم مردم، خاصه کودکان و نوجوانان بوده است. اضافه آنکه، بازنویسیها، بازپردازیها و بازآفرینها از این قصص، بارها و بارها، توسط شاعران - به نظم - و نویسندگان باذوق مسلمان صورت گرفته، و خواندنیهایی جذاب برای این گروههای سنی فراهم آورده است. یکی از مشهورترین این منابع «قصص قرآن» به ترجمه ابوبکر عتیق نیشابوری در قرن پنجم هجری قمری بوده است.

در اوایل دوران معاصر نیز، در منطق ابتدایی، «شاگردان مدارس، دو تاریخ می‌خواندند: نام یکی «تاریخ» بود (و البته در آن، از پیشدادیان و کیان - به شیوه تاریخ قدیم ایران - صحبت می‌شد). و دیگری «تاریخ انبیا» نام داشت.

«تاریخ انبیا، کتابی در سی - چهل صفحه قطع جیبی، با چاپ سنگی بود. در این کتاب، به اختصار، سرگذشت پیامبران خاصه پیامبران اولوالعزم، نوشته شده بود؛ و شاگردان وظیفه داشتند آن را بخوانند و حفظ کنند، و به معلم تحویل بدهند.

این تاریخ، علاوه بر آنکه بسیار شیرین و سرگرم‌کننده بود، برای آشنایی شاگردان با ادب فارسی هم، خیلی مؤثر بود.^۱

هیئت‌های تبشیری مسیحی، که از دوران قاجار، از کشورهای اروپایی و آمریکایی وارد ایران شده و با ترفندهای مختلف - از جمله ساختن بیمارستان در شهرهای بزرگ و درمان رایگان بیماران نیازمند مسلمان - سعی در گرواندن مردم به کیش مسیحیت داشتند، یکی از کارهایشان چاپ و نشر انجیل به زبان فارسی و کتابهای داستانی مصور برگرفته از عهد جدید و عهد عتیق بود. آنان از اوایل دهه ۱۳۳۰ نیز، با تأسیس انتشارات نور جهان، به کار تولید و نشر چنین کتابهایی توسط خود،

۱. همان. مؤلف، در ادامه، افزوده است: «ای کاش. بجهای امروز هم، این درس را می‌خواندند. خود بنده، در این سر پیری، کتاب «قصص الانبیاء» نیشابوری را، که در قرن پنجم نوشته شده و نثری بسیار فصیح و شیوا دارد گرفتم؛ و با لذت بسیار، از اول تا آخر، مطالعه کردم و از آن، بسیار بهره بردم. و از شما چه پنهان، قصه جرجیس پیغمبر را هم نمی‌دانستم؛ و نخستین بار، آن را در آن کتاب خواندم. حالا که در مدرسه‌ها، چنین درسها وجود ندارد، چرا ما این قصه‌های بسیار شیرین و آموزنده و جذاب را، که ذوق و قریحه ملت‌های گوناگون هزاران سال، آنها را صیقل داده، و تمام ناسازیها و ناهنجاریهای آن را، از نظر فن داستانسرای، از بین برده، در صورت داستان‌هایی دلپذیر و شسته و رفته درآورده است، برای کودکان و در خور فهم ایشان نویسیم و در اختیارشان نگذاریم؛ که هم ارزش داستانی داشته باشد و هم ارزش علمی و ادبی؟ هم بهره‌دنیایی داشته باشد و هم، ان‌شاءالله، در آخرت، نویسنده و خواننده و ناشر و تبلیغ‌کننده‌اش - که بنده باشم - به ثواب برسد؟»

سرعت و نظم بیشتری بخشیدند.

این انتشاراتی، که وابسته به یک گروه مسیحی آمریکایی بود، البته، جز کتابهای پیشگفته، ترجمه‌هایی از کتابهای داستان مضمون معمولی - غیر مذهبی - را نیز برای کودکان و نوجوانان، منتشر می‌کرد.

یکی از نخستین مجموعه‌های داستانی مربوط به تاریخ زندگی رسول اکرم صلی الله علیه و آله و ائمه علیهم السلام، که به زبانی نسبتاً ساده و قابل فهم عموم نوشته شده بود، «حکایات المعصومین»، تألیف حاج سید علی بن محمد مولانا بود، که در سال ۱۳۳۳، در تبریز، به چاپ رسید.

استاد مطهری، در سال ۱۳۳۹، کتاب ارزشمند «داستان راستان» را، که مجموعه‌ای از دهها داستان از زندگانی پیامبر صلی الله علیه و آله و ائمه بود، به زبانی ساده و روان، منتشر کرد. این کتاب پرمایه، که همان زمان، موفق به دریافت جایزه یونسکو و بزرگ‌ترین جایزه کتاب داخلی کشور نیز شد، به زودی به یکی از خواندنیهای داستانی مورد علاقه نوجوانان تبدیل شد؛ و در دوران پس از پیروزی انقلاب نیز، ضمن دستیابی به شمارگان بالغ بر نیم‌میلیون نسخه، منبع بازنویسی، بازپردازی، بازآفرینی، اقتباس و الهام دهها کتاب داستان کودک و نوجوان، به وسیله دهها نویسنده این عرصه قرار گرفت.

در سال ۱۳۴۵، مهدی آذربیدی، مجلد پنجم از «قصه‌های خوب برای بچه‌های خوب» خود، به نام «قصه‌های قرآن» را

روانه بازار نشر کرد. که این اثر نیز، در نوع خود، مورد استقبال چشمگیر مخاطبان قرار گرفت.

در همین دهه، سید غلامرضا سعیدی، «داستانهایی از زندگی پیامبر اسلام» را منتشر کرد. که مورد استقبال نوجوانان قرار گرفت و موفق به دریافت جایزه‌ای رسمی از دولت پاکستان شد.

از این پس شاهد ظهور نویسندگان و ناشرانی هستیم، که با آگاهی‌های بیشتر راجع به مختصات ادبیات و کتابهای کودکان و نوجوانان، و رعایت موازین مربوط به آنها، اقدام به نوشتن، آماده‌سازی و انتشار کتابهای داستان تاریخی مذهبی برای این گروه‌های سنی یا انتشار داستانهایی از این نوع، در مجله‌های ویژه کودکان و نوجوانان می‌کنند. عبدالکریم بی‌آزار شیرازی در سال ۱۳۴۵، چهار مجلد از مجموعه بیست مجلدی ترجمه‌ای - تألیفی^۱ زندگی پیامبر، به نامهای «میلاد پیامبر»، «دوران کودکی»، «دوران جوانی» و «آغاز وحی» را، از طریق انتشارات دفتر نشر فرهنگ اسلامی، منتشر کرد. این مجموعه، در دوران پس از پیروزی انقلاب نیز تجدیدچاپهای مکرر شد. و جمع شمارگان آن به حدود پانزده میلیون نسخه رسید.

ابوالحسن آقاریع، در سال ۱۳۴۶، «قصه‌های قرآن» و در سالهای ۱۳۴۹، ۱۳۵۰ تا ۱۳۵۴، بالغ بر ده کتاب قصه قرآنی، به

۱. اصل این آثار، تألیف عبدالحمید جودة السحار، نویسنده عرب، بود.

قلم مصطفی زمانی، برای نوجوانان منتشر شد. ناشر این کتابهای پرخواننده، اشرفی بود.

از دیگر افرادی که در دوران پیش از انقلاب، آثار تألیفی متعددی با ارزشمندی در این زمینه، برای گروههای سنی پیشگفته منتشر کردند، می‌توان به محمود حکیمی، و حسن جلابر، اشاره کرد.

در دوران پس از پیروزی انقلاب اسلامی و استقرار نظام جمهوری اسلامی در کشور، عده زیادی وارد این عرصه شدند و آثار متعددی برای کودکان و نوجوانان منتشر کردند. که از این افراد، میرابوالفتح دعوتی (امید امیدوار) علیرضا میرزامحمد، محمود سیاهپوش، عبدالامیر فولادزاده، علی آقا غفار، سعید آل رسول، مهدی آیت‌اللهی، محمدرضا بایرامی، مصطفی رحماندوست، مریم جمشیدی، مهدی رحیمی، محمدرضا سرشار، مهدی شجاعی، رضا شیرازی، سروش کتبی، فریبا کلهر، حمید گروگان، محمدصادق موسوی گرمسارودی، مهتری ماهوتی، مصطفی وجدانی، ابراهیم حسین بیگی، داوود غفارزادگان، ... آثار بیشتر یا بهتری در این زمینه، پدید آوردند. در یک پژوهش آماری که در سال ۱۳۷۸ صورت گرفته،^۱ عده نویسندگان آثار مذهبی برای کودکان و نوجوانان در دوران

۱. حسین حداد و دیگران: ادبیات مذهبی کودکان و نوجوانان در آینه آمارها و نمودارها - قسمت اول: پژوهشنامه: ش ۱۷: زمستان ۱۳۷۸: ص ۵۲-۶۲.

پیش از انقلاب، ۱۴ نفر برآورد شده؛ که از این افراد ۱۳ نفر مردند و یک نفر فاقد نام، و در نتیجه، جنسیت مشخص است. حال آنکه عده نویسندگانی که در دوران پس از پیروزی انقلاب اسلامی، تا سال ۱۳۷۸ در این عرصه به قلمزنی اشتغال یافته‌اند، ۱۹۲ نفر است. که از میان آنها ۱۵۷ نفر مرد، ۳۲ نفر زن و ۳ نفر فاقد نام و هویت معین‌اند.

به این ترتیب، عده این نویسندگان در دو دهه پس از پیروزی انقلاب اسلامی در کشور ۱۳/۷ برابر شده است. همچنین، تعداد کل کتابهای مذهبی منتشره برای کودکان و نوجوانان در کل دوران پیش از انقلاب ۸۱ عنوان و در دوران پس از انقلاب تا سال ۱۳۷۸، ۶۸۲ عنوان است. که این تعداد، در دوران بیست ساله نخست پس از پیروزی انقلاب، ۸/۴ برابر رشد داشته است.

نکته دیگر قابل ذکر در این باره این است که تعداد کل کتابهای منتشره در این زمینه، از ابتدا تا پایان سال ۱۳۴۴، ۲ عنوان، در کل دهه ۱۳۴۰، ۳۳ عنوان، و در سالهای دهه ۱۳۵۰ تا پیروزی انقلاب اسلامی، ۴۵ عنوان است (ظاهراً ۱ عنوان نیز فاقد تاریخ انتشار است).

در دوران پس از پیروزی انقلاب اسلامی نیز، سال ۱۳۷۰، با انتشار ۱۱۲ عنوان کتاب جدید در این زمینه، رکورددار است.